

Les ombres del
Castell

MERITXELL JUBANY CANALS

Quorum
LLIBRES

(COL·LECCIÓ NARRATIVA) — 33

LES OMBRES DEL CASTELL

Meritxell Jubany Canals

Primera edició: novembre de 2023

© del text: Meritxell Jubany Canals

© de la fotografia de la portada: Marc Duran Masó.
Drets d'imatge cedits per Castell de Santa Florentina, SLU

© de l'edició:

Quorum Llibres

C/ de la Violeta, 6 • 43800 Valls

Tel. 977 60 25 91

quorum@quorumllibres.cat

www.quorumllibres.cat

Disseny i composició: 3 x Tres

Impressió: Romanyà Valls, SA

ISBN: 978-84-16342-62-4

DL T 822-2023

No és permesa la reproducció total o parcial d'aquest llibre, ni la seva incorporació a un sistema informàtic, ni la seva transmissió en cap forma ni per cap mitjà, sigui electrònic, mecànic, per fotocòpia, per gravació o altres mètodes, sense el permís previ i per escrit dels titulars del *copyright*.

*A en Marc i la Ilona, pel seu amor i suport incondicionals.
Als meus pares, insubstituïbles.*

ÍNDIX

NOTA PER AL LECTOR	7
NOTA DE L'AUTORA	9
PRIMERA PART	
Castell de Santa florentina,1840: La pèrdua del castell.....	15
Universitat de Barcelona, març de 2013: La tesi doctoral.....	19
Barcelona, 1850: Taller d'enquadernació d'en Pere Domènech i Sauló.....	23
Castell de Santa Florentina, març de 2013: La compravenda	27
Montaner y Simón, S. A. Editores, 1868: Els inicis	29
Universitat de Barcelona, març de 2013: L'encàrrec	33
Montaner y Simón, S. A. Editores, 1881: Temps d'esplendor	39
Castell de Santa Florentina, abril de 2013: Primera visita	43
Castell de Santa Florentina, 1882: La recuperació del castell	49
Castell de Santa Florentina, abril de 2013: Segona visita	53
Barcelona, 1889-1893: El Palau Montaner	57
Barcelona, maig de 2013: Arxiu fotogràfic del Centre Excursionista de Catalunya.....	61
Castell de Santa Florentina, 1894: La campana	67
Castell de Santa Florentina, maig de 2013: Tercera visita.....	69
Palau Montaner, 1898: La col·lecció de Ramon de Montaner.....	77
Barcelona, maig de 2013: Arxiu Mas.....	81
Castell de Santa Florentina, 1898: L'ampliació de la Casa Forta	85
Castell de Santa Florentina, maig de 2013: Quarta visita.....	89
Castell de Santa Florentina, 1899: El trasllat de les peces del Tallat	95
Barcelona, maig de 2013: Carles Ribas	99
Castell de Santa Florentina, 1900: La cripta	103

Barcelona, juny de 2013: La Marta	109
Castell de Santa Florentina, 1908: La visita d'Alfons XIII	115
Castell de Santa Florentina, juny de 2013: Cinquena visita	127
Castell de Santa Florentina, 1909: El comtat de la Vall de Canet.....	131
Universitat de Barcelona, juny de 2013: La classe magistral.....	137
Palau Montaner, 1916: El testament.....	141
Calella de Palafrugell, juny de 2013: La festa.....	147
SEGONA PART	
Castell de Santa Florentina, 1921: La mort d'en Ramon de Montaner i Vila.....	157
Calella de Palafrugell, juny de 2013: Disgustos i rancors	161
Barcelona, 1921: La Júlia de Montaner i Malató	163
Castell de Santa Florentina, juliol de 2013: La Sala del Billar	167
Castell de Santa Florentina, 1928: La tómbola benèfica.....	173
París, juliol de 2013: El retrobament	179
Castell de Santa Florentina, 1928: Ricard de Capmany i Roura, segon comte de la Vall de Canet.....	185
Reims, juliol de 2013: Château Les Crayères.....	191
Santa Fe de Montseny, 1933: Poetes, artistes i excursionistes	195
Calella de Palafrugell, agost de 2013: La separació.....	199
Castell de Santa Florentina, 1936: Els saqueigs.....	203
Calella de Palafrugell, agost de 2013: La fi d'una amistat.....	211
Editorial Montaner i Simon, Palau Montaner, 1950: Temps difícils.....	215
L'Eixample, Barcelona, setembre de 2013: Ansietat	221
La Barraca, Santa Fe de Montseny, 1950: La Vicky	223
Gràcia, Barcelona, setembre de 2013: La Irina.....	229
Barcelona, novembre de 2013: Visita al Palau Montaner	231
TERCERA PART	
Epíleg.....	241
FONTS DOCUMENTALS	267

NOTA PER AL LECTOR

La novel·la combina el relat històric amb la ficció. Els personatges i els fets històrics estan rigorosament documentats, mentre que els personatges i les històries que prenen vida l'any 2013 són pura ficció. També és fruit de la meva imaginació la tercera part, a mode d'epíleg, en la qual el personatge de l'Alba Casals es troba amb el personatge de la senyora Capmany.

Qualsevol coincidència amb la realitat és, sens dubte, pura casualitat.

NOTA DE L'AUTORA

L'estiu de 2019 començàvem una nova etapa al Castell de Santa Florentina ampliant els dies i els horaris d'obertura al públic, el format de les visites i obrint nous espais que mai havien estat accessibles als visitants.

En dos anys, el castell aconseguia posicionar-se com un dels monuments històrics més visitat en el mapa turístic cultural del país. Va ser un èxit rotund. Per primera vegada, rebíem visitants d'arreu del planeta i les audioguies en set idiomes treien fum. Per mi, com a responsable del projecte turístic, va ser una època emocionant alhora que molt estressant. Així que, quan al març de 2020 ens van confinar, vaig rebre la «mala» notícia com un regal de l'Univers i, en qüestió d'hores, vaig tenir clar que havia arribat la meva oportunitat. L'oportunitat, finalment, de disposar del temps suficient per escriure la història que feia anys que volia explicar.

Després de més de dos anys documentant-me i entrevistant persones directament relacionades amb el Castell de Santa Florentina, la meva passió per la nissaga dels Montaner i dels Capmany anava *in crescendo*. I, en especial, em començava a fascinar el personatge de l'editor Ramon de Montaner i Vila. El que jo podia explicar o transmetre als visitants quan realitzava les visites guiades ja no era suficient per satisfer la meva creixent necessitat de difondre el passat històric del castell i dels Montaner. Necessitava fer un pas més, recuperar la memòria d'aquells personatges i del seu llegat artístic que corria el risc de quedar en l'oblit. Me'ls havia imaginat infinitat de vegades en els espais del castell i volia tornar-los el protagonisme perdut en el temps. I, gràcies al confinament, vaig poder començar la rutina del procés creatiu. Una aventura igualment dura i apassionant.

Va ser un procés de més de tres anys que no hagués superat sense el suport incondicional del meu marit i de la meua filla.

També han estat de gran ajuda un nombre important de persones que m'han acompanyat al llarg de tots aquests anys.

Una persona destacada, per la seva amistat i pels seus coneixements tècnics, ha estat la senyora Maria Manadé. Una de les primeres historiadores de l'art experta en l'obra de Domènech i Montaner i gran coneixedora del

Castell de Santa Florentina. Ella és qui em va ensenyar a apreciar tots i cadascun dels detalls artístics i arquitectònics d'aquesta joia modernista. Les seves explicacions eren com classes magistrals que jo anava interioritzant i fent-me meves.

Amb en Salvador Munrabà, antic coordinador de la Casa Museu Domènech i Montaner, he tingut llargues converses al voltant de la conservació dels vitralls modernistes. Els seus coneixements com a vitraller m'han servit per posar-me a la pell dels artesans d'aquest ofici tan noble.

Després, vindrien les hores de converses afables amb l'Anna Maria Segura, filla de la nissaga de masovers del Castell de Santa Florentina. Els seus records i les seves vivències, així com el seu arxiu fotogràfic familiar, van esdevenir el millor caldo de cultiu per a la meua història. Gràcies a ella, els personatges agafaven la forma i l'essència que jo els volia donar. Sempre estaré immensament agraïda al seu acompanyament i al seu amor.

En Xavier Mas, del Centre d'Estudis Canetencs, em va orientar per buscar informació relacionada amb el context històric del castell, però, per a sorpresa meua, em va servir d'inspiració quan em va explicar les anècdotes més curioses de la seva bestia, Maria de la Cruz Landeta y Sierra, i de la seva àvia, Nicolasa Urrutiokoechea, les dues cuineres basques de la família Montaner i que són dos dels personatges més divertits de la novel·la.

L'entrevista a en Josep M. Santamaria, masover del castell en èpoques més modernes, també em va aportar informació interessant.

Les múltiples xerrades amb l'historiador Carles Sàiz, del Centre d'Estudis Domènech i Montaner, que em va deixar tafanejar les fotografies de l'arxiu del CEDIM, han estat també de gran ajuda i font d'inspiració.

L'entrevista, curta però intensa, amb el senyor Josep Rovira, exalcalde de Canet de Mar (de 1987 a 1999), em va oferir una nova perspectiva per explicar subtilment una de les etapes més fosques del castell.

Però una de les entrevistes més emotives va ser la que vaig fer al doctor Ramon de Capmany i de Udaeta, a l'antic estudi del seu pare. El doctor és la viva imatge de la classe i la distinció que he volgut reflectir en els personatges d'en Ricard de Capmany i Roura i d'en Ramon de Capmany i de Montaner (el seu avi i el seu pare respectivament). El doctor Capmany em va rebre amb una cordialitat i una educació, de què poques persones en són exemple avui dia, envoltats dels quadres del seu pare, en una atmosfera carregada de bellesa, com si el temps s'hagués aturat. Va ser un matí inolidable.

El senyor Enric Rimblas, antic director de la malauradament desapareguda pastisseria Can Miracle, de Mataró, em va explicar en què consistien

els deliciosos càterings que servien a les festes privades del castell als anys seixanta.

L'entrevista al senyor Josep Isern, antic tècnic de l'Ajuntament de Canet de Mar, em va servir per constatar que, sens dubte, la propietat cultural del castell segueix pertanyent al poble de Canet de Mar.

Una altra de les persones que més m'ha ajudat en la recerca de documentació, relacionada en aquest cas amb el personatge de la Júlia de Montaner i Malató, ha estat el senyor Isidre Monferrer, voluntari de la Creu Roja de Barcelona i responsable de l'arxiu històric de l'entitat. L'Isidre m'ho va posar molt fàcil. En poca estona, vam trobar les actes signades per la senyora Júlia de Montaner, un material que em va anar com anell al dit a l'hora d'imaginar-me les escenes i els diàlegs protagonitzats per aquesta gran dama.

Consultar l'arxiu particular de l'Enric Mir, amb centenars de postals antigues del Castell de Santa Florentina, amb un ordre i classificació envejables, va ser una gran descoberta. Conversar amb l'Enric amb el pes dels arxivadors sobre la meua falda, passant les pàgines lentament per observar en detall les fotografies, allò que hi havia al castell i que ja no hi és, va ser fascinant.

Com també va ser fascinant la visita en privat al Palau Montaner de Barcelona, amb les explicacions excel·lents d'en Rafael Claveria, responsable de l'arxiu de la Delegació del Govern espanyol a Barcelona. Recordo que aquell dia l'extrema dreta es manifestava davant el Palau Montaner amb crits de «¡Viva España!», mentre jo pensava: «Si el pobre senyor Montaner aixequés el cap i veiéss en què s'ha convertit el seu palau, per dins i per fora, se'n tornava a la tomba.»

Va ser molt interessant conversar amb la doctora en Història de l'Art Núria Gil, especialista en vitralls. Els seus coneixements sobre vitralls modernistes m'han servit per ampliar la informació dels dissenys i del simbolisme dels vitralls del castell.

També va ser un plaer l'estona compartida, al cafè de l'Ateneu Barcelonès, amb en Marc Balcells, professor de Criminologia i Dret Penal a la UOC i expert en delictes contra el patrimoni cultural. Escoltant les seves explicacions, vaig tenir la impressió que tornava a assistir a una classe de dret. Sens dubte, és un món complex el dels delictes contra el patrimoni cultural.

El meu agraïment també a en Joan, antic policia municipal de Canet de Mar, que em va explicar algunes anècdotes tan divertides com quan patrollava pel poble amb el Land Rover perseguint els gossos, plens de puces, que s'havien escapat del castell, per tornar-los als seus propietaris.

Guardo un record molt especial de la primera nit que vaig assistir a un dels concerts del Festival de Música Clàssica Castell Santa Florentina. Era al mes de juliol de 2014 i va ser, talment, una nit màgica com la que van viure l'Alba Casals i en Carles Ribas. En el meu cas, vaig tenir el plaer de conèixer i conversar amb el director del festival, el senyor Carlos Hartmann. Ell és qui em va explicar en detall els orígens i la història del festival. Una informació que m'ha estat del tot útil i clarificadora a l'hora de novel·lar una de les etapes més famoses de la història del castell. Probablement, la més exitosa.

El meu sincer agraïment també als lectors voluntaris als quals he anat repartint diverses versions del manuscrit i m'han donat el seu *feedback* desinteressadament. Per començar, a l'Olga Pallés, companya de batalles al castell, que va ser la primera a llegir, després del confinament, els dos primers capítols i que me'n donà l'opinió i algun consell que vaig tenir ben present. I, el més important, que m'animà a seguir escrivint.

Al meu cosí Jaume Florenza, pels seus incisos i indicacions dignes d'un gran lector i filòsof.

A la meva sogra M. Rosa Masó, pel seu punt de vista de mestra i pedagoga que no perdona ni una falta ortogràfica.

A la meva amiga Àngela Guerrero, amb qui comparteixo gustos literaris i aficions culturals.

A la Lourdes, llibretera de Buc de Llibres, on desitjo fer la primera presentació del llibre.

Al meu marit, Marc, l'únic que s'ha llegit el manuscrit acabat, malgrat que no és un lector habitual de novel·les.

I, per descomptat, estic agraïda per l'acompanyament professional del meu mentor Roger Domingo.

Ha estat un plaer compartir la meva passió amb tots ells.

Finalment, el meu més sincer agraïment a tots els petits mecenes que han fet possible el gran repte d'aconseguir el micromecenatge. Sense ells, l'edició d'aquesta novel·la no hauria estat possible.

PRIMERA PART

Castell de Santa Florentina

1840

LA PÈRDUA DEL CASTELL

Novembre de l'any 1840. Els últims raigs d'un sol tímid desapareixen rere les muntanyes de Canet de Mar i el capvespre esdevé fred i humit. Una llum tènue impregna el bosc d'alzines i roures centenaris que envolta el castell, una antiga casa forta del segle XI. L'ombra de les torres s'expandeix per damunt les figures fràgils d'una mare i dels seus sis fills que contemplen, silenciosos, el casalot medieval. La mare és la Teresa Vila i Misser, filla d'una nissaga de terratinents. Vesteix un abric sobri, llarg fins als peus. Un xal de llana gruixuda sobre les espatlles i un barret discret la protegeixen del fred i de la humitat. Fa tot just dues setmanes que la senyora Teresa Vila ha quedat vídua del comerciant Ramon de Montaner i Esteva, Ciutadà Honrat de Barcelona.

La mare i dos dels sis germans seuen en un banc de fusta que el masover ha tret de dins la capella. És l'última nit que passaran al castell.

De sobte, la Teresa deixa anar un plor desconsolat.

—Mare, no patiu per nosaltres. En Pere ens ajudarà —li diu la filla gran prement-li fort les mans tremoloses.

—Ja no ens queda res, ho hem perdut tot, Maria, tot —es lamenta la Teresa amb un fil de veu.

El seu esperit de dona lluitadora no pot defallir, ara no. Ho sap. Però avui, la pena per la mort sobtada del marit, poc després de perdre tots els negocis i els privilegis, a la Teresa li destrossa l'ànima. Acompanyada per la Maria i per en Ramonet, el cinquè dels sis fills, observa amb el cor encongit el castell que ha estat propietat dels Montaner al llarg de diverses generacions.

El color rogenic del cel embolcalla les muntanyes i el fred s'intensifica. Ara, les ombres de les torres abracen la figura homogènia de la Teresa i els dos fills com si els volguessin protegir del futur incert que els espera. En Ramonet s'abraça a la cintura de la mare i li fa una promesa.

—Mare, aprendré un ofici i em faré ric com el pare i recuperaré el castell.

—És clar que sí, Ramonet, és clar que sí —li respon ella, abraçant-lo fort amb l'instint protector de mare, mentre es diu a si mateixa perquè el fill no l'escolti:— Però, del nostre llinatge, ningú no se'n recordarà mai més, mai més.

Però en Ramonet l'ha escoltat perfectament. Té vuit anys i ja és del tot conscient de la desgràcia familiar, de la manca de diners, de la dificultat de la mare per mantenir-los a partir d'ara. Comprèn que la mort del pare els ha deixat sense no res i que els ha arrossegat cap a la pobresa. Mentre els seus germans s'entretenen en els seus jocs corrent entre les hortes i els garrofers, ell pensa en la mala sort del pare i es pregunta per què els ha passat a ells tanta desgràcia.

En Ramon de Montaner i Esteva havia sigut un important terratinent propietari de la casa més noble de Canet de Mar, el Castell dels Canet, conegut també com el Castell de Santa Florentina. Però les circumstàncies adverses en els negocis del comerç amb ultramar van fer que el senyor Montaner es veiés amb la necessitat de vendre's el castell, les masies i les terres. El castell dels seus avantpassats des del segle XVII. La situació de ruïna el va empènyer a contracar a despendre's del patrimoni familiar que encara conservava al poble on havia nascut. Fracassat, el 26 de maig de 1840 signava l'escriptura notarial amb la venda perpètua de la masia i del castell de la Vall de Canet. Al cap de pocs mesos, emmalaltia i moria. El nou propietari era en Fèlix Carnasoltes i Misser, a qui també cedia els drets senyoriaus que incloïen els homes i les dones que vivien a les terres del voltant i les treballaven.

La nova nissaga dels Montaner, desposseïda de les terres, els negocis, els títols nobiliaris i els privilegis, finalment quedava també desposseïda del valuós Castell de Santa Florentina.

«Ja no ens queda res», pensa en Ramonet recordant les paraules de fa una estona en la veu afeblida de la seva mare. Només l'orgull de pertànyer a un llinatge i la força que atorga la dignitat humana l'encoratjarà a partir d'ara.

Ha passat una llarga estona i els udols d'un mussol avisen la Teresa que ja és de nit. S'aixeca del banc i s'adona que el masover els ha estat observant.

—Senyora, fa fred i ens hem d'afanyar. El viatge a Barcelona serà llarg... Vós i els nens han de descansar. —El masover s'adreça a la senyora Teresa amb el respecte de tota una vida de servitud als Montaner.

—Sí, Joan, té raó. Els nens haurien de menjar alguna vianda calenta.

La Teresa i els nens entren, com han fet altres vegades, a la cuina de la tosca masoveria. Un espai humil però càlid que els rep amb un desplegament d'olles velles i la llar de foc encesa. Els sis germans es reparteixen pels dos bancs al voltant d'una taula massissa en un racó de l'estança.

La Margarida, la masovera, els serveix unes tasses amb el suc de la carn d'olla.

—Tingui, senyora Teresa, prenguis aquest caldo ben calent. La revifarà. Porta molta estona a la intempèrie.

En Joan, que segueix amb el cigarro a la boca, s'adreça a la seva mestressa:

—Senyora, no pateixi. Nosaltres, tindrem cura del castell.

—Joan, vull que prioritzeu les terres. Necessiten molta dedicació. Què us he de dir! Fa setmanes que no plou i les basses no estan del tot plenes —li ordena al masover amb un to de veu forçat.

—Farem tot el que estigui a les nostres mans.

Els nens sopen sota l'atenta mirada de la germana gran i ja ningú no parla. Les ordres de la senyora Teresa han quedat ben clares per al matrimoni de masovers, que seguiran hivern rere hivern tenint cura del vell casalot i de les hortes.

En Ramonet escura el bol del caldo mentre segueix mirant el foc, pensatiu.

«Seré ric com el pare i recuperaré el castell i tornarà a ser dels Montaner», es repeteix internament, amb una intenció del tot focalitzada, visualitzant en les flames del foc el seu somni. El seu futur.

Aquesta nit, és la darrera nit que dormiran en la fredor de les estances de la planta noble, ara mig buides, i amb l'únic caliu de l'escalfor dels brasers. El nou propietari ha estat generós amb la Teresa i li ha atorgat, de mutu acord, el temps suficient per endur-se les pertinences més preuades. Objectes familiars de gran valor es troben repartits per la planta baixa i per la planta noble. Les estances principals, la capella o el celler, per citar-ne unes quantes, estan plens d'objectes antics, tots ells heretats d'èpoques passades.

Acompanyada per la llum d'un canelobre de plata massissa i amb el cor encongít, la Teresa recorre aquells espais evocant els moments de felicitat. Moments de glòria i de fortuna que el destí cruel de la vida li ha arravatat.

De sobte, un impuls estrany l'empeny a pujar al segon pis. Avança sigilosament per un petit passadís fins a una gran sala, l'habitació on el seu espòs els prohibia el pas a ella i als nens. Allà dins, tot sol i tranquil, el senyor Ramon de Montaner i Esteva s'hi passava llargues estones classificant, estudiant i inventariant infinitat de peces i d'utensilis curiosos. Era un amant de

les antiguitats i, igual que alguns dels seus avantpassats, col·leccionava amb una passió innata tot allò que despertava la seva curiositat. Ara, a la Teresa li tornen a tremolar les mans quan sent el grinyol de la porta massissa i s'endinsa al Quarto del Savi. La sala és un espai caòtic de sostres altíssims fets de volta a la catalana i parets de pedra sense arrebossar. La llar de foc encara té restes de cendra. Feia tant temps que no hi pujava... Sorprenentment, l'envaïxen les piles de missals, els plec de pergamins, els ossos i els animals dissecats com si visités, talment, un museu.

Tot es troba en un aparent desordre tan ben ordenat que li provoca un efecte d'estupor i alhora d'admiració cap al seu difunt marit. El Quarto del Savi. Sí, així era com l'anomenava en Ramon, i es transportava així al món dels alquimistes a través de les olors, les textures i la pols. El seu refugi, on passava llargues estones les nits d'estiu i les tardes d'hivern quan la vida, els negocis i la fortuna li somreïen, quan gaudia de salut i la família creixia amb un fill, i un altre, i un altre.

I és aquí, sentint-lo a prop seu, on finalment la Teresa es desfà en un plor profund i desesperat:

—Ajuda'm, estimat, ajuda'm. Amb tanta criatura no sé com me'n sortiré...

A primera hora de l'alba, els nens s'acomïaden dels masovers amb una barreja de llàgrimes i de son als ulls. A l'interior del carruatge s'instal·len quatre fills i la mare. La Maria s'asseu al costat del capatàs i agafa les regnes d'un dels tres cavalls. En Ramonet prefereix anar al davant amb la germana gran que, d'aquí uns dies, amb dinou anys acabats de fer, esdevindrà l'esposa d'un impressor de Barcelona.

El petit Ramon comença a estar neguitós per forjar-se un futur esperançador com el de la seva germana.

Al bosc, a les hortes i als camins el silenci de l'albada ho impregna tot. La família s'allunya del castell pel camí de carro flanquejat per velles alzines i plàtans. Al tram final del camí, un roure quasi mil·lenari els observa també silenciós. I amb la llum incipient de la matinada, les dues torres s'intueixen en la llunyania altives i solitàries. Ja ningú no les mira, són ombres que ja formen part del passat. Els espera un viatge llarg fins a Barcelona, on en Pere Domènech els acollirà amb els braços oberts. Ell és l'esperança de la Teresa. És un famós relligador de llibres que els podrà salvar de la misèria.

Universitat de Barcelona

Març de 2013

LA TESI DOCTORAL

Són dos quarts de nou del matí i, en una aula buida de la facultat d'Història de l'Art de la Universitat de Barcelona, l'Alba Casals repassa els últims serrells per a la defensa de la seva tesi doctoral. És un dels moments més importants de la seva intensa carrera. Li falten pocs mesos per complir quaranta anys, i en porta més de deu preparant-se per a aquest moment. És la prova final per esdevenir doctora en Història de l'Art.

L'Alba és una dona atractiva, amb una aparença de seguretat i control convincents. Té una gran bellesa femenina totalment natural.

Per a l'ocasió, vesteix un conjunt de jaqueta i pantalons de color cru. Sota la jaqueta ajustada a la cintura, ressalta una camisa negra setinada lleugerament escotada. Un abric de cuir llarg fins als peus li acaba de conferir un toc de sobrietat resseguint el seu metre setanta d'alçada.

Asseguda en una taula auxiliar situada al costat de la taula presidencial on, de seguida, s'asseuran els quatre membres del tribunal acadèmic, intenta controlar els nervis. Respira profundament al mateix temps que va col·locant els apunts ben disposats sobre la taula i obre el portàtil per preparar les imatges que projectarà. La seva tesi tracta sobre les mal anomenades arts menors del Modernisme català i com van ser elevades a la categoria d'art. Al llarg de la seva investigació, l'Alba ha frisat recopilant material inèdit d'alguns tallers de vitrallers, de forjadors, de fusters i de ceramistes que encara sobreviuen. Feines les d'aquests artesans que vol reivindicar i recuperar així la història d'unes nissagues familiars entregades als seus oficis, generació rere generació.

Comença a entrar gent a la sala. Els seus pares són els primers a saludar-la. Els quatre catedràtics del tribunal acadèmic entren junts parlant de forma distesa. Entre ells, la senyora Elisabeth Valls, la directora de la tesi de l'Alba, que la saluda.

—Estigues tranquil·la, ho faràs bé.

La sala està en silenci i l'Alba, després de les salutacions als companys i familiars, ara sembla absentar-se de totes les mirades.

—Bon dia, són les deu en punt. Donem pas a la defensa de la tesi doctoral de l'Alba Casals, professora associada al Departament d'Història de l'Art, i que ha realitzat sota la direcció de la doctora Elisabeth Valls.

L'Alba es posa les ulleres, mira cap a la taula presidencial i saluda amb el cap els catedràtics que l'han d'avaluar. Tot seguit, es fixa en els seus pares, que estan asseguts a la primera fila i, amb un moviment subtil, dirigeix la mirada cap a la cadira buida que hi ha al costat de la seva mare. Està reservada per a en Carles, el seu marit, que encara no ha arribat. Es fixa, finalment, en l'expressió seriosa i expectant de l'Elisabeth.

Nerviosa, sospira i comença.

—Moltes gràcies. La tesi que presento té l'objectiu de recuperar la memòria històrica dels artesans del segle dinou que van representar un nou moviment...

Les paraules i les frases ben estructurades ressonen per tota la sala embolcallades de passió. L'Alba gesticula enèrgica alhora que va projectant una infinitat d'imatges antigues a la pantalla. Tothom l'escolta amb atenció, excepte el seu marit, que encara no ha arribat. El tribunal acadèmic, format per dues dones i dos homes, va prenent nota al llarg de les dues hores de dissertacions. L'Alba parla i parla amb una força que emergeix amb ganes del seu interior, pronunciant un discurs que ha anat gestant i madurant amb els anys, alliberant per fi el neguit, el patiment i el cansament. Ho està fent bé.

De sobte, una presència al mig de la sala la distreu del seu discurs. Parpelleja durant unes mil·lèsimes de segon i s'adona que és en Carles. La molesta i fa l'intent d'ignorar-lo. Ell procura no cridar l'atenció i s'asseu, amb un gest còmplice, a la cadira buida que la sogra li ha estat reservant.

—Ho està fent molt bé —li diu la mare de l'Alba sense dissimular un punt d'orgull.

Després de respondre les preguntes pertinents dels membres del tribunal i d'esperar-ne la deliberació, l'Alba aprova la tesi doctoral amb molt bona qualificació. Els episodis durs de la seva vida que han precedit aquest dia culminen amb el reconeixement i la recompensa que es mereixia. Esforç, perseverança, resiliència. Satisfeta, ara, celebra l'èxit amb la família, els amics i els companys en un restaurant del barri del Raval, proper a la facultat. Per fi, la doctora en Història de l'Art Alba Casals pot passar pàgina als obstacles, als dubtes i a les pors. Pot deixar enrere la pressió i l'estrès per conciliar la feina, la tesi i el rol de mare.

Al restaurant l'ambient és distès i ella rep les felicitacions amb un somriure, exultant com una nena en la seva festa d'aniversari.

—Ets una crac! La meva doctora en art —li etziba en Carles, oferint-li una copa de vi.

—Doctora en Història de l'Art —puntualitza ella—. Com és que has arribat tan tard?

—Ho sento. Un client m'ha entretingut més del compte per telèfon.

—Ja! Com sempre, els teus clients són el primer —li respon ella sense dissimular el disgust.

—Aquest, concretament, és un peix gros.

L'Alba evita entrar en detalls sobre el cas i sobre el client, així que fa cinc cèntims al seu marit de la primera hora de la presentació que s'ha perdut. I en aquest precís moment sona el mòbil d'ell. Immediatament, en Carles atén la trucada mentre adreça un gest impulsiu a l'Alba perquè calli. Amb resignació, ella dona per finalitzat el seu resum i el deixa sol, amb la intimitat que necessita un advocat per parlar de temes complexos amb el seu client. Amb la copa de vi a la mà, es dirigeix ara cap a un grupet de persones on hi ha l'Elisabeth Valls conversant animadament.

—Enhorabona. Has estat excel·lent.

Ara és l'Elisabeth qui la felicita amb una certa emoció continguda.

—Quin pes m'he tret del damunt...

—Sí, han estat molts anys d'alts i baixos, però finalment ho has aconseguit. Per cert, Alba, tinc un nou projecte per a tu ara que ja ets doctora. —La catedràtica veterana li somriu.— Ha contactat amb mi el representant del grup Royal Châteaux per explicar-me que han comprat el Castell de Santa Florentina.

—Què dius ara? El d'en Domènech i Montaner a Canet de Mar?

—Sí, el mateix.

—Però si és un monument nacional... Què pretenen uns francesos? No l'hauria d'haver adquirit la Generalitat? —pregunta l'Alba incrèdula.

—Com vols que l'Administració compri un patrimoni d'aquestes característiques? El problema no és l'adquisició, el problema és rehabilitar-lo per a nous usos... Però bé, el que ens interessa és que ens en volen encarregar l'estudi històric que han de presentar a la Direcció General de Patrimoni.

—Són molt bones notícies, Elisabeth.

—Sí, i he pensat que el podries fer tu. Jo tinc molta feina amb l'organització del proper Congrés Internacional del *coup Defouet* a París. Estàs del tot capacitada però, evidentment, et revisaré la feina i t'ajudaré en tot allò

que necessitis. Això sí, ho hauràs de compaginar amb les hores de classe. T'hauràs d'organitzar molt bé.

Com si una força divina reconegués les ambicions de l'Alba per seguir escalant posicions, l'Elisabeth li ofereix una oportunitat per projectar-se, però alhora per posar-se a prova.

—Gràcies per confiar en mi, Elisabeth. Em fa molta il·lusió.

—Passa't aquesta tarda pel despatx i en seguim parlant.

Pletòrica, l'Alba segueix conversant amb els companys i els familiars amb la felicitat pròpia de qui se sent reconegut. Amb el mòbil enganxat a l'orella, en Carles torna on és ella.

—Perdona, esperava aquesta trucada.

—Qui era?

—La secretària de la multinacional americana. Estem tancant una negociació complicada...

Sense fer-li gaire cas, l'Alba l'interromp.

—L'Elisabeth m'acaba de delegar un nou projecte: l'estudi històric del Castell de Santa Florentina —li fa saber, eufòrica.

—Genial...

Ara, una trucada al mòbil de l'Alba interromp la conversa. En un no res, l'expressió d'eufòria se li transforma en preocupació.

—Què passa?

—En Jan té febre. L'hem d'anar a buscar a l'escola.

—No fotis! Ara? Els cal ben poc per encendre l'alarma. Segur que no és res.

—Sí, però amb febre no pot estar en contacte amb els altres nens, Carles.

—Ho sento, però jo no hi puc anar. D'aquí mitja hora tinc una altra reunió.

La mirada de l'Alba al seu marit és fulminant i plena de ràbia. Sempre ha de ser ella qui, en les qüestions referents als fills, renunciï a gairebé tot. I ara es veu obligada, pel bé del seu fill petit, a abandonar el restaurant i donar per finalitzada la celebració del seu doctorat. En un tres i no res, aquest fet ja ha passat a formar part de la seva història vital. Abans, però, de sortir escopetejada, fa un intent desesperat per localitzar la Laura, la cangur. No contesta, així que surt al carrer de mala gana i agafa un taxi que la porti a l'altra punta de la ciutat.

Segueix trucant a la cangur. «Laura, si us plau, contesta.»

Té la sensació de seguir lluitant.

Barcelona

1850

TALLER D'ENQUADERNACIÓ D'EN PERE DOMÈNECH I SAULÓ

Han passat deu anys de la pèrdua del Castell de Santa Florentina i la vida de la Teresa i els seus sis fills a Barcelona està donant els fruits desitjats. Gràcies al matrimoni de la Maria amb el prestigiós enquadernador Pere Domènech, la vídua del noble Montaner ha aconseguit l'estabilitat que desitjava per als seus fills i per a ella mateixa.

—Ajuda'm, estimat! Ajuda'm, al cel sies, perquè no els manqui res i tinguin un pervenir digne —li havia suplicat aquella nit gèlida i humida al Quarto del Savi.

És l'any 1850 i en Pere i la Maria esperen el segon fill mentre el negoci no para de prosperar. En Ramonet ja ha fet els divuit anys i s'ha convertit en un jove enquadernador ambiciós, constant i segur d'ell mateix. Amb l'ajuda del cunyat, al llarg d'aquells primers anys en què en Pere els va acollir a casa seva, en Ramon ha après un ofici. Un ofici per al qual demostra que té molts dots, amb una sensibilitat i una determinació excepcionals. Amb paciència, dedicació, disciplina i molta constància, ha adquirit els secrets de l'enquadernació que li ha transmès en Pere Domènech. I, gràcies a aquests coneixements tan valuosos de les arts gràfiques, en Ramon ha esdevingut un bon artesà del llibre. Domina amb precisió les tendències editorials del moment i sap ensumar els nous gustos dels lectors.

—Ramonet, no hi ha dubte que tens un olfacte innat per a la clientela —li reconeix en Pere.

—No hem de menysprear els interessos intel·lectuals de la nova burgesia.

—Ni els de la Casa Reial!

La nova classe burgesa, però també l'aristocràcia, eren els seus clients i a ells dedicaven el seu esforç i el seu treball. Es relacionava amb industrials,

banquers, comerciants i aristòcrates que, dia sí dia també, adquirien les edicions de luxe impreses al taller d'en Domènech i Sauló amb el desig d'engrossir les seves biblioteques particulars amb unes edicions tècnicament excel·lents.

I a mesura que creix el negoci, també creix la família Domènech i Montaner.

La nit del 27 de desembre de 1849, al pis principal d'un edifici neogòtic del carrer d'Avinyó, la Maria dona a llum el seu tercer fill: en Lluís.

La Teresa està orgullosa de la filla i del seu matrimoni. Tant és així que es desviurà pels set nets que tindrà.

Mentre el nadó dorm en braços de l'àvia, la Maria banya els altres dos fills, encara petits: en Pere i la Clotilde. I és en aquests moments dolçament intensos i esgotadors de la criança quan mare i filla parlen del futur de la família.

—Mare, en Pere està modernitzant el taller. Vol ampliar el negoci amb la venda de maquinària d'última generació que diu que importarà d'Anglaterra.

—Fa ben fet. Ara és un bon moment per al llibre. No ens podem estancar quan la demanda creix. En Pere és intel·ligent i sempre ha estat atent als avenços. En sap de negocis, en sap... Ja ho sabia jo...

Al taller de la Ronda de Santa Mònica, els cunyats enllesteixen la tipografia amb lletra daurada d'estil barroc per a les encuadernacions que la Casa Reial els ha encarregat. Dibueixen, imprimeixen, relliguen i discuteixen apassionadament els detalls més íntims del seu treball. Són els millors de tot l'Estat.

Al capvespre, tard, tota la família sopa reunida al voltant d'una gran taula de fusta de caoba. L'ambient de l'estança és agradable amb la llum tènue d'unes làmpades de forja i vidre emplomat alimentades amb gas. El caliu familiar els reconforta després d'una llarga jornada. I és en aquest ambient acollidor on el cap de família pren la paraula:

—Ramon, tens molta traça en la correcció de proves i tens un gran olfacte per a l'edició. Penso que és el moment que t'associïs amb en Joan Aleu. La proposta que et fa és atractiva i podràs viatjar per Europa. L'Aleu és un bon editor i coneix de primera mà què està passant a París... Allà hi té contactes amb il·lustradors i editors de renom.

—Però, i vós, com us ho fareu amb l'ampliació del taller i amb la venda de la nova maquinària?

—Per nosaltres no et preocupis. Escolta'm bé, Ramon. Veig en tu un gran talent. Domines l'ofici i tens una força de voluntat i una capacitat de

treball que et fan diferent dels altres impressors. I, no ens enganyem, ets ambiciós com ton pare!

La Teresa mira de reüll el seu fill amb un punt d'emoció continguda.

—En Pere té raó. Recordes què em vas prometre? Doncs corroboro que ja has après un ofici i que ho has fet amb èxit. Ara és el moment de guanyar molts diners i algun dia podràs recuperar el castell —sentencia la Teresa amb orgull.

Les paraules contundents de la mare han fet que recordés, per uns instants, la promesa que li va fer quan era un minyó innocent de vuit anys.

—Ramonet, en Pere i jo fa dies que preparem el moment de la teva partida. Per nosaltres no has de patir —l'anima la Maria.

En Ramon escolta atent i pensatiu les paraules de les dues dones que al llarg de la seva vida l'han protegit i li han aplanat el camí perquè aconseguís forjar-se un futur prometedor.

—Segur que us en sortireu amb el taller i les tres criatures?

—I és clar que sí! La mare m'ajuda amb la canalla. Tots ens ajudem. Som Montaner i sempre ens n'hem sortit. —Ara és la germana gran la que parla amb orgull sota l'atenta mirada dels germans i de la mare.

El reconeixement i el suport de la família l'acaben convencent. Tornen a ser una família benestant en aquella Barcelona industrial on els tallers tèxtils treuen fum i sonen les sirenes; la Barcelona que s'està transformant en una capital cosmopolita i moderna emmirallant-se en París o Londres.

Aquella nit, estirat al seu llit, amb la imatge de la mare plorant sota les torres del castell, en Ramon decideix prendre el vol. Amb l'ambició i la confiança com a noves companyes de viatge, es promet a si mateix que esdevindrà un editor d'èxit. I s'imagina formant part d'aquella nova classe social, la burgesia, com un industrial més al costat d'importants empresaris, fabricants, comerciants i banquers; emprenedors com ell amb ànsia de negoci i de poder; prohoms amb ganes de modernitzar-se, de culturitzar-se i d'il·lustrar-se. I a tots ells els visualitza com a clients potencials de la seva futura editorial. I somiant deliris de grandesa, posa fi a la seva etapa d'aprenent al Taller de Encuadernación Doménech y Saló.